

مولفه‌های تربیتی والدین در زیست رسانه‌ای عقیفانه فرزندان

نویسندگان: زهرا رحمانی رفیع، فاطمه باجلان، مریم مهدی

استاد راهنما: منصوره حاج محمد حسینی

استان مرکزی - مدرسه علمیه الزهراء (س) - اراک

چکیده

عفت به عنوان یکی از اصول بنیادین در سبک زندگی اسلامی، نقشی محوری در تنظیم روابط فردی، خانوادگی و اجتماعی دارد. با گسترش فضای مجازی و تأثیرات گسترده آن بر نسل جوان، تربیت فرزندان به نحوی که به زیست عقیفانه در این فضا دست یابند، چالشی مهم برای خانواده‌ها و نهادهای تربیتی است. پژوهش حاضر به بررسی مؤلفه‌های تربیتی والدین در جهت هدایت فرزندان به سمت زیست رسانه‌ای عقیفانه پرداخته است. این مطالعه بر مبنای منابع اسلامی و رویکردهای تربیتی معاصر، به شناسایی مولفه‌های شناختی، رفتاری و هیجانی والدین می‌پردازد و نشان می‌دهد که والدین با استفاده از سواد رسانه‌ای، الگوبرداری اخلاقی و تقویت پیوند عاطفی می‌توانند فرزندان خود را در فضای مجازی به سمت رفتارهای اخلاقی و عقیفانه هدایت کنند. نتایج نشان می‌دهد که تربیت والدینی، نه تنها در قالب گفتار بلکه با اعمال عملی و به عنوان الگو، نقش اساسی در شکل‌دهی به زیست رسانه‌ای عقیفانه دارد.

کلیدواژه‌ها: عفت، زیست عقیفانه، مولفه‌های تربیتی، زیست رسانه‌ای، فرزندان.

با گسترش روزافزون شبکه‌های اجتماعی و تأثیر عمیق آن‌ها بر سبک زندگی انسان‌ها، حفظ و رعایت اصول اخلاقی، به ویژه عفت در فضای مجازی، به یکی از دغدغه‌های اصلی خانواده‌ها و نظام‌های تربیتی تبدیل شده است. شبکه‌هایی، به دلیل تصویرمحور بودن و الگوسازی مستمر، به بستری مؤثر در شکل‌گیری هویت انسانی و الگوهای رفتاری نسل جوان بدل شده‌اند. این شرایط، تربیت فرزندان را با چالش‌های نوینی مواجه ساخته و ضرورت بازنگری در رویکردهای تربیتی خانواده‌ها را دو چندان کرده است.

در این میان، فضای مجازی نه تنها عرصه‌ای برای ارتباط و یادگیری، بلکه میدانی برای آزمون ارزش‌ها و باورهای اخلاقی است. از این رو، نهاد خانواده به عنوان نخستین و مؤثرترین کانون تربیتی، نقشی بنیادین در هدایت فرزندان به سوی زیست اخلاقی و عقیفانه ایفا می‌کند. در فرهنگ اسلامی، عفت نه صرفاً یک ویژگی فردی، بلکه بنیانی برای سلامت روانی، استحکام خانواده و پایداری جامعه محسوب می‌شود. بی توجهی به این اصل در فضای مجازی می‌تواند زمینه ساز آسیب‌های اخلاقی و فرهنگی گسترده گردد.

پژوهش‌های متعددی در سال‌های اخیر به بررسی ابعاد اخلاقی و تربیتی و فقهی فضای مجازی پرداخته‌اند. نتایج این مطالعات نشان می‌دهد که هرچند آثار منفی حضور نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است، اما نقش والدین و مؤلفه‌های تربیتی در شکل دهی زیست عقیفانه کمتر بررسی شده است که در این مقاله به بررسی این مهم پرداخته می‌شود. در مقاله‌ی «گستره‌ی کارایی و کاربردی زیست عقیفانه در قرآن و سنت»، عفاف به منزله‌ی یک نظام جامع اخلاقی معرفی شده است که سلامت فرد و جامعه را تضمین می‌کند. آیت الله جوادی آملی نیز در «تفسیر سوره ی نور»، بر ابعاد گوناگون عفاف از جمله عفاف مالی، عفاف در نگاه، پوشش و روابط اجتماعی تأکید کرده و آن را راهبردی فراگیر در عرصه‌های سیاست، فرهنگ و اجتماع می‌داند. آقای سید علی اصغر یعقوبی در مقاله «مسئولیت والدین در تربیت رسانه‌ای فرزندان با رویکرد فقهی» به مباحث فقهی تربیت فقهی تربیت در بستر فضای مجازی پرداخته است. بر این اساس، پژوهش حاضر با رویکردی توصیفی - تحلیلی در پی آن است که با تکیه بر آموزه‌های اسلامی و مطالعات تربیتی، مؤلفه‌ها و راهبردهایی را شناسایی کند که والدین از طریق آن بتوانند فرزندان خود را در فضای مجازی به سوی زیست عقیفانه و رفتار اخلاقی هدایت نمایند.

۱- مفاهیم

شناخت واژگان و اصطلاحات از ضروری‌ترین موضوعاتی است که قبل از شناخت آنها پژوهش بسیار دشوار و حتی می‌توان گفت غیر ممکن خواهد بود و شناخت و تبیین آنها نتایج مفید فایده را در پی نخواهد داشت؛ به همین جهت در ابتدای پژوهش اصطلاحاتی که کاربرد زیادی دارد و این پژوهش مبتنی بر این واژگان است را بررسی کرده و به تبیین آنها خواهیم پرداخت.

۱-۱ عفت

عفت در لغت به معنای خودنگهداری و پیدایش حالتی در نفس و جان آدمی است که موجب بازداری از غلبه و تسلط شهوت می‌شود و اصل آن بسنده کردن به مقدار اندک است. (مفردات الفاظ القرآن، ص. ۳۳۹) به بیان دیگر، عفت در اصطلاح اخلاق، خویشتن‌داری و مهار تمایلات افراطی نسبت به لذت‌های مادی و نفسانی است که به عنوان نیرویی مهارکننده، رفتارهای روانی و فیزیکی انسان را بر اساس معیارهای شرعی و عرفی تنظیم می‌کند. (حاج سید جوادی و همکاران، ۴۱۳۸، ج ۱۱، ص ۳۱۰). عفت فراتر از بُعد جنسی به خودداری از هر گونه افراط، تجاوز از حد، و زیاده‌روی در تمایلات نفسانی، گفتار، نگاه، تعاملات اجتماعی، اقتصاد و سایر شهوات انسانی اطلاق می‌شود. (جوادی آملی، ۰۰۴۱، ج ۹۵، ص ۳۷۰) قرآن کریم نیز در آیات متعددی به اهمیت عفت اشاره کرده و آن را به عنوان عاملی برای حفظ پاکی و نظم اجتماعی توصیه می‌کند. (سوره نور، آیات ۳۳ و ۰۶؛ سوره بقره، آیه ۲۷۳؛ سوره نساء، آیه ۶)

در سبک زندگی اسلامی، عفت به عنوان یکی از اصول کلیدی و بنیادین، چارچوبی برای تنظیم روابط فردی، خانوادگی و اجتماعی فراهم می‌کند و تربیت نسلی پاکدامن و مقاوم در برابر آلودگی‌های اخلاقی را ممکن می‌سازد. (رنجبر، ۱۳۹۳) به طور خلاصه، عفت فضیلتی است که با مهار تمایلات نفسانی و پایبندی به اصول اخلاقی، کرامت انسانی را حفظ کرده و موجب تعالی روحی و اجتماعی انسان می‌شود.

۲-۱ زیست عفیانه

زیست عفیانه شیوه‌ای از زیستن است که در آن فضیلت عفاف به مثابه‌ی نیرویی بازدارنده و جهت‌بخش، بر تمامی ساحت‌های حیات فردی و جمعی سیطره دارد. در این سبک، انسان می‌کوشد قوای نفسانی خویش را مهار

نماید و حیات خود را در پرتو کرامت انسانی و حدود شرع سامان دهد. زیست عفیفانه بر پایه‌ی حیا و عفاف استوار بوده و در سه سطح شناختی، اجتماعی و ایمانی متجلی می‌شود. (محمد جعفر نژاد، ۱۴۰۳، ص. ۱۱۱ تا ۱۱۳) (آل بویه و حسن زاده، ۱۴۰۳، ص. ۲۴-۲۶)

در عصر گسترش رسانه‌ها و فضای مجازی، بازگشت به زیست عفیفانه ضرورتی مضاعف دارد تا از آسیب‌های اخلاقی و فروپاشی ارزش‌ها جلوگیری شود؛ سوره نور با محوریت عفاف، نقشه راهی برای صیانت از جامعه در برابر آلودگی‌هاست و خود این سوره به منزله «سوره عفاف» شناخته می‌شود از این منظر، کسی که می‌خواهد مسئولیت پدر یا مادر بودن را بر دوش گیرد، نخست باید سبک زندگی خویش را اصلاح نماید تا شایستگی تربیت نسل عفیف را پیدا کند؛ چرا که تربیت، جز با الگو بودن تحقق نمی‌یابد (محمد جعفر نژاد، ۱۴۰۳، ص. ۱۱۱)

بنابراین زیست عفیفانه را می‌توان سبک جامع زندگی اسلامی دانست که بر بنیاد فطرت انسانی و آموزه‌های قرآنی استوار است. این سبک با پاسداشت مرزهای اخلاقی و مهار نفس، کرامت فرد را مصون داشته و بنیان خانواده و جامعه را استحکام می‌بخشد. به اجماع منابع بررسی‌شده، بازگشت به زیست عفیفانه نه یک انتخاب فردی، بلکه ضرورتی اجتماعی و تمدنی است که بقای سلامت معنوی و اخلاقی جامعه را تضمین می‌کند.

۳-۱ فضای مجازی

در عصر حاضر، فضای مجازی یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر فرآیند تربیت فرزندان محسوب می‌شود. این فضا فرصت‌هایی برای رشد، آموزش و ارتباط فراهم می‌آورد، اما در عین حال می‌تواند تهدیدهایی جدی برای سلامت روانی، اخلاقی و اجتماعی کودکان و نوجوانان ایجاد کند

دسترسی آسان به محتوای غیراخلاقی: یکی از چالش‌های اصلی فضای مجازی، دسترسی آزاد به محتوای نامناسب است که می‌تواند موجب تضعیف ارزش‌های اخلاقی و دینی در میان نوجوانان شود و سبک زندگی غیراخلاقی را ترویج کند. (مولایی و نوربخش، ۱۳۹۰، ص ۱۲۳).

افزایش مشکلات رفتاری: مطالعات نشان داده‌اند که استفاده نادرست و بیش از حد از رسانه‌های دیجیتال می‌تواند به بروز مشکلات رفتاری، اضطراب، بیش‌فعالی و اختلالات یادگیری منجر شود (Zoromba et al, ۲۰۲۳, p.۳).

اعتیاد به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی: استفاده افراطی از فضای مجازی می‌تواند موجب وابستگی روانی و جسمی و همچنین کاهش سطح کیفیت زندگی می‌شود. نتایج تحقیقات، رابطه معناداری بین اعتیاد به اینترنت و (Vesiani et al. ۲۰۲۳. P. ۲ (ر.ک. اختلالات روانی و مشکلات اجتماعی مانند افسردگی نشان داده‌اند

کاهش تعاملات خانوادگی و نظارت والدین: حضور طولانی‌مدت فرزندان در فضای مجازی سبب کاهش ارتباط عاطفی و گفت‌وگو با والدین و تضعیف نقش تربیتی خانواده می‌شود. همچنین، در بسیاری از موارد والدین مهارت لازم برای نظارت مؤثر بر استفاده فرزندان از رسانه‌ها را ندارند.

تزلزل هویت دینی و اخلاقی: ضعف در کنترل محتوای فرهنگی و مواجهه با ارزش‌های متعارض در فضای مجازی، می‌تواند موجب تضعیف هویت دینی و اخلاقی نوجوانان شود.

فضای مجازی به‌عنوان محیطی پویا، در کنار فرصت‌های تربیتی، چالش‌ها و تهدیدهایی را نیز به همراه دارد. برای کاهش آسیب‌ها، ضروری است والدین با افزایش سواد رسانه‌ای و حضور آگاهانه در زندگی دیجیتال فرزندان، نقش تربیتی خود را تقویت کنند. آموزه‌های دینی نیز می‌توانند راهنمایی مؤثر برای شکل‌دهی به سبک زندگی سالم در فضای مجازی باشند.

با توجه به تهدیدات و چالش‌های مطرح شده و خطراتی که فرزندان در فضای مجازی با آن روبه‌رو هستند، همچنین با نظر به میزان نفوذ و تاثیر والدین در فرزندان -مخصوصاً در سنین ابتدایی زندگی- ضرورت حضور پدر و مادر در این عرصه و سوق دادن فرزند خود به سبک زندگی عقیفانه در فضای مجازی، بهتر آشکار می‌گردد. امام سجاد^(ع) می‌فرماید: «حق فرزند تو این است در سرپرستی وی مسئولیت داری که ادب او را نیکو کرده به سوی پروردگارش رهنمون سازی و در فرمانبرداری از او، نسبت به وظایف تو و خودش یاری‌اش دهی». (حرانی، ۱۴۰۰، ص. ۲۶۳)

بدنبال اشاراتی که درباره مفاهیم مربوط به عنوان مقاله از جمله (عفت، زیست عقیفانه و فضای مجازی) گردید، برای تکمیل مباحث مربوط به تربیت والدین و پرداختن به نقش تأثیرگذار و ویژه‌ی آنان در سوق دادن فرزندان در فضای آمیخته با زیست عقیفانه که تبعاً زیست رسانه‌ای عقیفانه را هم شامل می‌شود، اشاره به موارد زیر ضروری می‌نماید:

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های پیوند عاطفی این است که زمینه پذیرش ارزش‌ها را فراهم می‌آورد. فرزندان در فضایی آکنده از محبت، الگوهای اخلاقی والدین را راحت‌تر می‌پذیرند. در چنین شرایطی، ارزش‌هایی همچون حیا، پاکدامنی، حفظ مرزها در روابط اجتماعی و مسئولیت‌پذیری، از طریق رفتار عملی والدین درونی می‌شود.

پژوهش‌ها درباره تأثیر مصرف شبکه‌های اجتماعی نشان داده که گروه سنی نوجوانان، به دلایل مختلف، مناسب‌ترین بستر اجتماعی و رضایت‌روانی را نسبت به گروه‌های دیگر در این شبکه‌ها دارند. این بستر، همانند خانواده، کارکردهای اخلاقی چون حمایت اجتماعی، ارضای نیازها و افزایش سرمایه اجتماعی دارد. به همین دلیل، نوجوانان کمتر به خانواده گرایش دارند و ترجیح می‌دهند وقت خود را با دوستان و در شبکه‌های اجتماعی بگذرانند، و این مسئله باعث تضعیف نقش خانواده در جامعه‌پذیری آنان می‌شود. (فرشته و سمیرا حاج محمدی، ۱۳۹۶، ص. ۲۱۸)

پیوندهای عاطفی میان والدین و فرزندان، نه تنها نقش محوری در سلامت روانی و اجتماعی نوجوانان دارد، بلکه بنیان اصلی زیست‌عقیفانه در فضای مجازی را نیز تشکیل می‌دهد. نوجوانانی که در خانواده با محبت، توجه و احترام پرورش می‌یابند، کمتر به روابط ناسالم مجازی گرایش پیدا می‌کنند و ارزش‌های اخلاقی را به صورت درونی در زندگی خود به کار می‌گیرند.

از این رو، تقویت پیوندهای عاطفی باید در کانون سیاست‌های تربیتی و فرهنگی خانواده‌ها قرار گیرد. راهکارهایی همچون گفت‌وگوی صمیمانه، ابراز محبت مداوم، اختصاص زمان کیفی برای همراهی با فرزندان و ایجاد تعادل میان نظارت و آزادی، می‌تواند نسل جوان را در برابر تهدیدهای فضای مجازی مقاوم سازد. در نهایت، می‌توان گفت که زیست‌عقیفانه در فضای مجازی بیش از هر چیز، محصول تربیت عاطفی و محبت‌آمیز در خانواده است؛ خانواده‌ای که با عشق و همدلی، آینده‌ای سالم و اخلاق‌مدار برای فرزندان خود رقم می‌زند.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با تمرکز بر نقش والدین در شکل دهی زیست رسانه‌ای عقیفانه‌ی فرزندان، نشان داد که تحقق تربیت اخلاق محور در فضای مجازی، مستلزم نگرشی جامع و میان‌رشته‌ای است که سه بعد شناختی، رفتاری و هیجانی را در برمی گیرد. یافته‌ها تأکید دارند که تربیت عقیفانه در زیست رسانه‌ای نه پدیده‌ای اتفاقی، بلکه نتیجه فرایندی تدریجی، آگاهانه و مبتنی بر تعامل والدین با فرزندان در بسترهای واقعی و مجازی است. در بعد شناختی، ارتقای سواد رسانه‌ای والدین نقش زیربنایی دارد؛ زیرا فهم و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای، گزینش آگاهانه محتوا و تقویت تفکر انتقادی در فرزندان، آنان را در برابر هجوم داده‌ها و پیام‌های غیراخلاقی مصون می‌سازد. بدون آگاهی شناختی، هیچ‌یک از راهبردهای تربیتی دیگر به‌طور پایدار اثرگذار نخواهد بود. در بعد رفتاری، یافته‌ها نشان می‌دهد که والدین از طریق الگودهی عملی و تجلی عفاف در رفتار روزمره، مؤثرترین مسیر انتقال ارزش‌ها را فراهم می‌کنند. مشاهده رفتار والدین، قوی‌ترین سازوکار درونی‌سازی ارزش‌ها در فرزندان است. افزون بر این، هدایت محتوای مصرفی، تنظیم زمان استفاده از رسانه و تعامل هدفمند خانواده با نهادهای تربیتی مانند مدرسه و مسجد، به انسجام ارزش‌های اخلاقی در رفتار رسانه‌ای فرزندان منجر می‌شود. در بعد هیجانی، پیوند عاطفی والدین با فرزندان به‌عنوان مهم‌ترین سپر تربیتی در برابر آسیب‌های روانی و اخلاقی فضای مجازی شناسایی شد. این پیوند، بستر پذیرش ارزش‌ها، شکل‌گیری هویت دینی و مقاومت در برابر فشار همسالان و الگوهای انحرافی را فراهم می‌آورد. یافته‌ها نشان می‌دهد که محبت، گفت‌وگوی صمیمانه و ایجاد حس تعلق خانوادگی، از مؤثرترین عوامل در کاهش گرایش نوجوانان به روابط مجازی ناسالم است می‌توان گفت که زیست رسانه‌ای عقیفانه زمانی محقق می‌شود که تربیت والدینی بر پایه‌ی تلفیق سه مؤلفه‌ی شناختی، رفتاری و هیجانی و با حمایت نهادهای دینی و آموزشی صورت گیرد. بنابراین، سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و آموزشی کشور باید به سوی توانمندسازی والدین در عرصه‌ی سواد رسانه‌ای و تربیت عاطفی سوق یابد تا خانواده بتواند نقش راهبردی خود را در حفظ عفت و سلامت اخلاقی نسل جدید ایفا کند.

منابع

الف: کتب

- ۱- قرآن کریم
- ۲- ابن بابویه، محمد بن علی، *عیون اخبار الرضا*، جلد ۲، تهران، نشر جهان، ۱۳۷۸.
- ۳- بهشتی، احمد، اسلام و تربیت کودکان، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل، ۱۳۹۲
- ۴- پورشه، سوزانه، *چگونه ارزش‌ها را به فرزندانمان منتقل کنیم؟*، سپیده خلیلی، چاپ اول، تابستان ۸۶، تهران: نشر پنجره، ۱۳۸۶
- ۵- جوادی آملی، عبدالله، *تفسیر تسنیم*، سوره نور، جلد ۵۹ و ۶۰، قم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۴۰۰.
- ۶- حاج سید جوادی، احمد و همکاران، *دایره المعارف تشیع*، تهران، شهید سعید محبی، ۱۳۸۴.
- ۷- حرانی، ابن شعبه، *تحف العقول*، تصیح: غفاری، علی اکبر، تهران، نشر العالمیه، ۱۴۰۰.
- ۸- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، *المفردات فی غریب القرآن*، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۰.
- ۹- سیاح طاهری، حسین؛ چینی فروشان‌فر، مسعود؛ محمدزاده، ندا؛ عامل نیک، فاطمه و دیگران، *حقیقت مجازی (دربارۀ فضای مجازی چه بگوئیم؟)*، تهران، انتشارات مرکز ملی فضای مجازی، ۱۳۹۵.
- ۱۰- سیف، علی اکبر، *روانشناسی پرورشی نوین - روانشناسی یادگیری و آموزش*، تهران، نشر دوران، ۱۴۰۰.
- ۱۱- گری، جرالد، *نظریه و کاربرست مشاوره و روان درمانی*، ترجمه یحیی سید محمدی، تهران، ارسباران، ۱۳۹۰
- ۱۲- کلینی، محمد، *الکافی*، جلد ۲، قم، نشر الاسلامیه، ۱۴۰۷ ه ق.
- ۱۳- نراقی، محمد حسن، *جامع السعادات*، تهران، مؤسسه نشر اسلامی، ۱۳۸۶.
- ۱۴- یانگ، کیمبرلی. اس، آبرئو، کریستیانو نابوکه، *اعتیاد/اینترنتی (کتاب راهنما برای ارزیابی و درمان)*، ترجمه فاطمه وحدت‌نی، تهران، آسیم، ۱۳۹۱
- ۱۵- Moreno, R. *Education psychology*. New York: John Wiley & Sons. P. ۲۸۷

ب: مقالات

- ۱- آل‌بویه، علیرضا؛ حسن‌زاده، سهیلا، *جایگاه عفت از منظر آیت‌الله جوادی آملی در تفسیر سوره نور*، ۱۴۰۳.
- ۲- اسماعیلی، طیبه؛ کمانکش، حمید، *راهبردهای اخلاقی قرآنی برای زیست مومنان در فضای مجازی*، کنفرانس بین‌المللی مطالعات جهانی در علوم تربیتی روانشناسی و مشاوره (قم)، ۱۴۰۰
- ۳- بیگدلی، فیروزه، *بررسی تأثیرات پیوند عاطفی والدین بر فرایند تربیت فرزندان*، سومین کنفرانس ملی تازه‌های روانشناسی تکاملی و تربیتی، دانشگاه هرمزگان، ۱۴۰۱.

- ۴- بهشتی، احمد، اسلام و تربیت کودکان، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل، ۱۳۹۲.
- ۵- پناهی، علی احمد تحلیل نقش سبک فرزندپروری اسلامی در مصونیت نوجوانان از آسیب‌های اجتماعی و گوشی‌های هوشمند، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (قم)، دوره ۱۹- شماره ۵۰، ۱۴۰۳
- ۶- توانگر، امیر حسین، مقاله تحلیل نقش والدین در پرورش دانش آموزانی با زیست مومنانه و اخلاق محور، هرمزگان، ماهنامه علمی- تخصصی پایا شهر، دوره ۷۶، ۱۴۰۴.
- ۷- جعفر نژاد، محمد، گستره‌ی کارایی و کاربردی زیست عقیقانه در قرآن و سنت، نشریه حبل المتین، تابستان ۱۴۰۳.
- ۸- جعفر نژاد، محمد، مبانی و مولفه‌های سبک زندگی عقیقانه (۲)، نشریه حبل المتین، پاییز ۱۴۰۳.
- ۹- حاج محمدی، فرشته؛ حاج محمدی، سمیرا، تاثیر اخلاقی استفاده از فضای مجازی بر پیوند زناشویی و روابط فرزندان در خانواده، فصلنامه علمی ترویجی در حوزه اخلاق، سال هفتم، شماره ۲۸، زمستان ۱۳۹۶.
- ۱۰- رنجبر، زهره سادات، جایگاه عفاف در سبک زندگی اسلامی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه معارف اسلامی قم، ۱۳۹۳.
- ۱۱- سعیدی، سجاد؛ اسدی، محمد رضا؛ لطیفی، فاطمه؛ علیزاده جوان، زهرا؛ نقش مدارس/بندایی در پرورش سواد رسانه‌ای، فصلنامه تحقیقات راهبردی در تعلیم و آموزش و پرورش، سال دوم، شماره چهل و سوم، بهار ۱۴۰۴
- ۱۲- سیدان، فریبا؛ انگورج تقوی، فاطمه؛ مطالعه نحوه میاتجیگری والدین در مواجهه با فضای رسانه، تهران، فصلنامه مطالعات رسانه‌ای نوین، شماره ۳۵، پاییز ۱۴۰۲
- ۱۳- شریف فرد، علیرضا؛ لطفی، میثم؛ دوالفقاری، محسن، الگوی همکاری بین بخشی (مورد مطالعه: همکاری مسجد با مدرسه و خانواده)، فصلنامه علمی دین و ارتباطات، اسفند ۱۳۹۸.
- ۱۴- فرهادی فولادی، مرجان و علیمحمدی جلفایی، هرنوش، نقش سواد رسانه‌ای والدین بر تربیت اجتماعی فرزندان، کنفرانس ملی حقوق، علوم اجتماعی و انسانی، روانشناسی مشاوره، ۱۴۰۲.
- ۱۵- نوربخش، یونس؛ مولایی، محمدمهدی، هرزه نگاری/اینترنتی در ایران و نقش خانواده در کنترل آن، دانشگاه تهران، مجموعه مقالات فضای مجازی، ملاحظات اخلاقی حقوقی و اجتماعی، ۱۳۹۰.
- ۱۶- هاشمی سنجانی، امیر؛ سراوانی، شهرزاد؛ زینلی پور، مژگان؛ اربابی، فائزه، پیش‌بینی کارکرد خانواده و شیوه‌های تربیتی فرزندان بر اساس میزان استفاده والدین از رسانه‌های جمعی و شبکه‌های ارتباط مجازی. دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)، فصلنامه علمی- فرهنگی- تربیتی زنان و خانواده، ۱۴۰۲.
- ۱۷- همایون والا، الهه؛ چارقدچی مطلق، مهلا؛ سهامی شیرازی، زهرا؛ صالحین، محیا، نقش والدین در تامین سلامت فضای مجازی برای کودکان و نوجوانان (مطالعه کشورهای اروپایی)، همایش فضای مجازی پاک، اسفند ۱۳۹۲.

۱۸- یعقوبی، سید علی اصغر؛ مؤمن، رقیه سادات، مسئولیت والدین در تربیت رسانه‌ای فرزندان با رویکرد فقهی، دوفصلنامه مطالعات فقه و حقوق رسانه، دانشکده غیر دولتی - غیر انتفاعی رفاه، دوره ۶، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۳.

- ۱۹- Hikmawati, Hanifah; Asihari, Yasin; *Characters Formation and Moral Development in Children Through Mosque Engagement Programs*, Communaltaire , Vol. ۳ No. ۲ , ۲۰۲۴
- ۲۰- Widya Hary Cahyati, Lukman Fauzi, Tandiyo Rahayu, Michael Hwa Chia , The Correlation of Parental Digital Media Habits with Time-Spent on Digital Media among Preschool Children, Journal of Nonformal Education, Vol. ۱۰. No. ۱ (۲۰۲۴) p. ۱۰۴ - ۱۱۰
- ۲۱- Livingstone, Sonia; Mascheroni, Giovanna , Dreier, Michael, Claudron, Stephane and Lagae, Kaat, How Parents OF Young Childrsn Manage Digital Devices at Home: The role of Income, Education and Parental style , September ۲۰۱۵
- ۲۲- Vesiani, Yousef; Jalilian, Zahra; Mohammadian, Fatholah, Relationship between Internet Addiction and Mental Health in Adolescence, Department of Psychology, Psychological Injuries Research Center, Ilam University of Medical Sciences, Ilam province, Ilam, Iran